

DISSERTATIO PHILOLOGICA
DE
EMPHASI VERBI
ΣΠΛΑΓΧΝΙΖΟΜΑΙ,

ad Marc. VIII. 3.

QUAM

AMPLISSIMI COLLEGII PHILOSOPHICI
IN ACADEMIA LIPSIENSI

CONSENSU

P R Æ S I D E

M. CHRISTIANO SCHOETTGENIO

DEFENDET

A. & R.

A N D R E A S B Ü T T I G

PHILOLOG. & THEOLOG. STUDIOS. SPORBIZENS. MISN.

D. XII. NOVEMBR. c19 19 CC XII.

LIPSIÆ,

LITTERIS IMMANUELIS TITII.

Coll. diss. A
107, 21

28.

a. c'vii. 21.

V I R O

Illustri, Magnifico atque Excellentissimo,

D O M I N O

IO. GEORGIO BOERNERO,

Jcto celeberrimo, Augustissimo ac Potentissimo Regi
Poloniæ, Serenissimoque Saxonæ Electori a consiliis aulicis, & justitiæ
supremique Consistorii Adfessori gravissimo:

nec non

FILIO TANTO PARENTE DIGNISSIMO,

V I R O

*Magnifico, Plurimum Reverendo, atque
Excellentissimo,*

D O M I N O

CHRISTIANO FRID. BOERNERO,

Theol. Doct. celebratissimo, ejusdemque P.P. extraord.
nec non Græcarum atque Romanarum litterarum ord. Collegii
Maj. Principum Collegæ, atque Bibliothecæ Paullinæ Præfecto
spectatissimo,

Mæcenatibus, atque Patronis suis ætatem colendis,

Hæc qualescunque Academicas primitias, tanquam perpetuum bonæ,
gratæque mentis monumentum, ea, qua par est, pietate, mentisque
veneratione,

sacras esse jubet

cultor devotissimus

ANDREAS BÜTTIG.

§. 1.

Quando sacri novi foederis scriptores tenerrimum
sospitatoris nostri amorem, quo genus huma-
num prosequitur, delineare volunt, verbo
σπλαγχνίζομαι uti solent. Quum igitur hoc
ipsum verbum, quod quidem plurimi divina-
rum litterarum interpretes prætermittunt, mul-
tum habeat ponderis, haud inconsultum fore
duximus, si illius vim quam maxime intentis
oculis, ut ajunt, contemplemur. Monemus autem Lectorem benevo-
lum, nos in iis, quæ de adfectuum sedibus dicenda erunt, antiquorum am-
plecti sententias. Haud enim nos, ne falcem in alienam messem immit-
tere videamur, hanc litem componemus, quæ inter veteres & recentiores
deprehenditur, id potius agentes, ut ex antiquorum monumentis ea, quæ
huc videntur pertinere, adferamus. Quum tamen pleraque antiquorum
de his rebus placita a sacris scriptoribus comprobata videamus, non plane
nihil illis utique tribuendum esse censemus.

§. 2.

Vox ergo *σπλαγχνίζομαι*, quæ solum in sacris litteris occurrit, ἀπὸ
τῶν *σπλάγγων* deducitur. Vox autem *σπλάγγνα* varias admittit si-
gnificationes. Inprimis vero sumitur pro iis partibus, quæ maxime ex-
stant atque eminent, quales sunt, cor, je cur, pulmones, & his similes. Julius
Pollux 2. 181. *σπλάγγνα, ἐγκοιλια καλεῖται* i. e. *viscera intestina vocan-
tur*. Hesychius: *σπλάγγνα, ἥπαρ, ἔγνατα, καὶ τὰ ἐντὸς τῶν ζώων*.
Circa quæ verba notamus sequentia. Primum vox *ἥπαρ* redolet glos-
sam, nisi cum Viro Nobilissimo Casp. Barthio in Guilielm. Britonis Phi-
lippid. 11. 206. statuere velimus, ea apud poëtas omnia viscera designari:

Deinde vox ἔγκατα tantum pro iis corporis humani usurpatur partibus, de quibus jam diximus, quod ipsum firmat idem Hesychius, ἔγκατα interpretans ἔντερα. Adeoque geminam vult esse τῶν σπλάγγων significationem, quod nimirum generatim notet τὰ ἐντὸς τῶν ζώων h. e. ea omnia, quæ intus sunt in animalibus, (quo referendus est ex Latinis Maronis locus Æneid. 1. 215. ubi vide Grammaticorum doctissimum Servium, & Nobilissimum Barthium ad Statium Theb. 1. 522.) Speciatim vero eas partes, quales sunt cor, jecur, pulmones, lien &c. de quibus jam antea diximus. Conf. Aristoteles de partibus animalium 3. 4. f. & Ruffus Ephesius de partibus corporis humani p. 28. Et hæc posterior significatio quam maxime ad nostrum σπλάγγνίζομαι pertinet. Viscera enim sunt, quæ in excitandis adfectibus utramque faciunt paginam, præcipue illæ partes, quibus res est cum sanguine, quales sunt cor & jecur. Videbimus igitur, quænam de his auctorum sint sententiæ.

§. 3.

Primas ergo inter τὰ σπλάγγνα partes sibi quasi jure quodam cor vindicat, quum secundum sagacissimum naturæ interpretem Aristotelem de generatione animal. 2. 6. & de juventute & senectute c. 3. cui adde Ruffum Ephesium l. supra c. Plinium H. N. 11. 37. & Lactantium de Opif. Dei 12. 6. primum in utero formetur. In hoc veteres varios posuerunt adfectus, quod ex eo factum est, quoniam calor suam quam maxime in eo habet sedem. Aristoteles de partibus animalium 3. 7: καρδία καὶ ἥπαρ ἀπασι ἀναγκαῖα τοῖς ζώοις. ἢ μὲν διὰ τῆς θερμότητος ἀρχὴν (δεῖ γὰρ εἶναι τινα οἶον ἐσίαν, ἐν ἣ κέσεται τῆς φύσεως τὸ ζωπυρρὸν, καὶ τῆτο εὐφύλακτον, ὡς περ ἀκρόπολις εἶσαι τῆ σῶματ) τὸ δ' ἥπαρ τῆς πέψεως χάριν. i. e. cor & jecur omnibus animalibus sunt necessaria: alterum propter caloris originem: (locum enim adesse aliquem, quasi lares, focumque oportet, quo naturæ fomites, & primordia ignis nativi contineantur, & serventur, eundemque tutum esse, veluti arcem corporis totius, necesse est) alterum, jecur dico, cibi concoquendi gratia adest. Et Ruffus Ephesius l. c. ἢ δὲ ἀρχὴ, ait, τῆ θερμῆ, καὶ τῆ ζῆν, καὶ τῆ σφύζεν, καρδία i. e. principium caloris, vitæ & palpitationis est cor. Immo Stoici atque Peripatetici omnem rationis vim, & animæ principatum in corde collocarunt, omnium id in homine functionum atque officiorum initium esse censentes, quanquam inter se haud raro decretis pugnant: Vid.

Vid.

Vid. Andr. Vesalius de humani corporis fabrica 6. 15. pag. 741. A corde vero sanguis suum accipit calorem, de quo medicorum princeps Hippocrates sect. 3. de corde p. 52, edit. Francof. 1595. & Aristoteles de partibus animalium 2. 3. Unde huic ob nativum suum calorem amoris sedem tribuunt. Eleganter Achilles Tattius de Clitophon-tis & Leucippes amoribus l. 6. p. 401: Θυμός δὲ καὶ ἔρως δύο λαμπρά-δες - ὁ μὲν γὰρ παροξύνει μισεῖν, ὁ δὲ ἀναγκάζει φιλεῖν καὶ ἀλλήλων πά-ροικῶν ἢ τῆς πυρός ἐστὶ πηγὴ. ὁ μὲν γὰρ εἰς τὸ ἥπαρ κἀθιτται. ὁ δὲ τῆς καρδίας περιβέβληται, i. e. ira atque amor faces animi duo sunt - altera odio, altera benevolentia proficere cogit. Vicina etiam utri- usque eorum ardoris sedes est: ille enim in jecore, hic in corde inha- bitat. Non solum autem amorem, sed etiam irascibilem vim cordi vindicarunt plurimi, inter quos Platonici primum obtinent locum. Huc ea referas Alcinoi de doctrina Platonica c. 17. p. 496, 497: Τὸ δὲ παθητικὸν τῆς ψυχῆς κατωτέρω ἐποίησαν, (scil. dii) τὸ μὲν θυμικὸν περὶ τὴν καρδίαν, τὸ δὲ ἐπιθυμητικὸν περὶ τὸ ἥπαρ καὶ τὰς περὶ τὸν ὀμφαλὸν τόπους, h. e. eas vero partes animæ, quæ perturbationibus moventur, inferiori collocarunt loco. Irascendi vim in corde, concu- piscendi circa abdomen, easque, quæ umbilico partes vicinæ sunt. idem c. 23. p. 503, 504: ὑπέθεσαν δὲ (scil. dii) τὸ ἄλλοσῶμα πρὸς ὑπερβολὰν, ὡς ὄχημα προσφύσαντες, καὶ αὐτοῖς δὲ θυμητοῖς αὐτῆς μέ- ρεσιν οἴκησιν ἄλλην ἄλλω ἀπένειμαν. Τὸ μὲν θυμικὸν ἔταξαν ἐν καρ- δία, τὸ δὲ ἐπιθυμητικὸν ἐν τῷ μεταξὺ τόπῳ τῆς τε πρὸς τὸν ὀμφα- λὸν ὄρεα, καὶ τῆς τῶν φρενῶν καταδήσαντες, ὡσπερ τι οἰσεῖν καὶ ἀγριὸν θρέμμα. Τὸν πνεύμονα δὲ ἐμηχανήσαντο τῆς καρδίας χάριν μα- λακὸν τε καὶ ἀναίμονον, σπυρογνώδη τε καὶ σπόγγω παραπλήσιον, ὅπως ἔχη μάλαγμα πηδῶσα ἢ καρδία κατὰ τὴν ζέσιν τῆς θυμῆς. Τὸ δὲ ἥπαρ πρὸς τὸ διεγείρειν τὸ ἐπιθυμητικὸν τῆς ψυχῆς καὶ πρὸς τὸ καταπροῦνειν, ἔχον γλυκύτητα τε καὶ πικρότητα, i. e. reliquum vero corpus huic ad ministerium quasi v: biculum subjecerunt. Quin & duabus partibus mortalibus propria singulis quasi domum adsigna- runt. Iracundiæ quippe in corde: cupidini vero locum medium in- ter umbilicum atque diaphragma: ibique eam veluti furiosum quoddam & agreste animal constrinxerunt. Pulmonem gratia cordis mollem & exangvem, fistulosum præterea spongiæque similem machi- nati sunt, ut cor ira ardore nonnunquam exestuans, ille quasi re-

frigeratione mitigaretur. Jecur autem ad excitandam concupiscentiam animæ, rursusque ad sedandam eandem dulcedinis simul & amaritudinis particeps est. Similia sunt apud Senecam de ira 2. 19. & Petronium c. 99. Adde Æschylum Agamemn. v. 489. Statium Thebaid. 2. 410. & quæ ibi notat Barthius. Et hanc sententiam propugnat quoque Galenus passim in suis libris, præcipue in iis, quos de Hippocratis & Platonis dogmatibus inscripsit, cor duntaxat irascibilis animæ ergastulum esse, concedens, quod & Stoicis ac Peripateticis omnibus persuasum fuit. Et hinc quando quis aliquid vehementer adpetit vel averfatur, illud in sacris litteris dicitur fieri *ex toto corde* כֹּל לִבְךָ Deut. 6. 5. Psalm. 119. 2, 34, 58. s. quod in N. T. est ἐν ὅλῃ τῆ καρδίας, Matth. 22. 37. & ἐξ ὅλης τῆς καρδίας. Marc. 12. 30. Luc. 10. 27. Rom. 6. 17. Plura exempla suppeditabit Noldius in Concordant. Partic. p. 151. Sic *corde amare* dixit ἐκ τῶν ἔξω Plautus Captiv. 2. 3. 60. Illi porro, qui tota intentione Deum quærunt & diligunt, dicuntur כֹּל יִשְׂרָאֵל *recti corde* Psalm. 7. 11: 11. 2: 32. 10. &c. & de fide vera, cujus omnis intentio est, ut Deo credat, & in eo fiduciam ponat, dicitur: καρδίας πισεύεται εἰς δικαιοσύνην. Roman. 10. 10. Et hæc quoque causa est, cur in vernacula lingua veram & devotam orationem vocemus *herzliches Gebet, herzliche Andacht*, quia ut ea vera sit, requiritur omnis animi nostri intentio, quæ ab aliis speculationibus aut ideis longissime est removenda. Scripseramus jam hæc, cum incidimus in dissertationem Jo. Ludovici Hannemanni, de anima, quæ Kilonii 1711. habita est, & titulum habet: Aurea poma in argenteo vase, in cujus thesi 5. p. 30. s. prolixior est in eis describendis, quæ nos hæctenus ex sacro codice petita, disseruimus. Et hæc quidem de corde.

§. 4.

Quod vero ad jecur adtinet, varii varia adferunt, inter se digladiantes. Quidam enim plane cupiditatum expers esse statuunt, inter quos principem obtinet locum poëtarum princeps, Homerum intelligo, de quo v. Rappoltus ad Horatium p. 1202. Alii vero omnes omnino adfectus ipsi adscribunt, ut Galenus de locis affectis 3. 4: 5. 3. Julius Pollux 2. 227. p. 262. & Betulejus ad Lactantium de Opificio Dei 14. 7. Unde Achmet Oneirocrit. c. 84. pag. 59: πασῶν ἐπιθυμιῶν αἰτία τὸ ἥπαρ ἐστὶ. i. e. *omnium cupiditatum causa jecur est.* Auctor cele-

cele-

celebrium dogmatum de Anima latine a Barthio post Claudianum Mamertum editus c. 11. p. 498. cujus græca verba adducit idem ad Claudianum Poëtam de IV. Consulatu Honorii p. 619: ὡσεὶ τῶν σωμάτων ἀχώριστοι. Ἐπεὶ μὲν καὶ ὁ θυμὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία. Κινεῖ γὰρ ὁ μὲν τὸ περιχώρητον αἷμα, ἡ δὲ τὸ ἥπαρ. Vertit Jo. Tarinus: *Ideo (vis auctrix, alatrix & generatrix) non possunt a corporibus separari. Ira itidem & concupiscentia (non possunt separari.) Illa enim sanguinem, qui circa cor est, commovet; illa jecur afficit.* Horatius Carm. I. 25. 15. *jecur ulcerosum* dixit, quod idem est ac *libidinis indignatione commotum*, uti Acron & Porphyrius exponunt. Idem epist. I. 18. 72:

Non ancilla tuum jecur ulceret ulla, puerve.

i. e. vide ne ullius puellæ puerive amore capiaris: quanquam hæc duo Venusini poëtæ loca explicans C. Barthius ad Gulielm. Briton. II. 206. jecur heic pro omnibus visceribus sumi contendit. Prudentius Cathemer. 3. 179.

Gustus & ipse modum teneat,

Sospitet ut jecur incolume.

i. e. ut sine motibus ac affectibus sit. Adde eundem Peristephan. 2. 256. Horatium Carm. 4. I. 12. & Lactantium 6. 15. 4. Omnes igitur in eo Platonicos sequuntur hujus sententiæ assertores, quo referas locum supra ex Alcinoo adductum. Plura exempla e diversis auctoribus congeffit Barthius ad Claudianum p. 624. Facit vero huc etiam fabula de Tityo, cujus jecur a duobus vulturibus ob rei Veneræ cupiditatem depascitur, de quo Homerus Odyss. II. 575. s. Virgilius Æneid. 6. 595. ibi Servius & Landinus, Brouckhusius ad Tibullum 1. 3. 75. & alii. Qui ex bonis auctoribus allegorice hanc fabulam interpretantur, illi dicunt Tityum omnis generis cupiditatibus fuisse immersum, earumque inde apud inferos pœnam subire necesse habuisse. Faciunt id Lucretius 3. 1006. Galenus de locis affectis 3. 4. Erhardus ad Fragmenta Petronii p. 671. edit. Burmann. quorum verba integra transcribere non est opus. Ut vero adpareat, hæc ab auctoribus non sine causa fuisse statuta, observamus etiam in sacris litteris id occurrere. Sapientissimus enim Regum Salomon, quando mulierem adulteram describit, & graphice admodum depingit, quam ratione stultum quendam juvenem fefellerit, dicit eam tandem ipsi persuasisse, ut cupiditati ejus adquiesceret. Illa ergo mulier non cessavit pelli-

pell-

pellicere hominem, donec tandem hasta quasi & jaculo jecur ejus dif-
finderet ככרן חן חלה ער Prov. 7. 23. Fuit hæc phrasis ultra Rab-
binorum captum, quare nihil heic sani adferre potuerunt. Agnove-
runt tamen hoc ex Christianis interpretibus quidam, & inter hos Geie-
rus, ὁ μοικαερίτης, quem non exscribimus. Sufficit nos adnotare
scriptorem sacrum id velle, quod jecinore juvenis vulnerato ille tan-
dem victas adulteræ voluntati manus dederit. Et hæc ipsa phrasis in
profanis quoque scriptoribus occurrit, quorum loca, quia Salomonem
mirifice inlustrant, integra adscribere non gravabimur. Anacreon
de telo Cupidinis ita, Oda 3:

Τανύει τε καί με τύπτει

Μέσον ἤπαρ, ὡς περ οἴστρον i. e.

Intendit arcum, & me ceu æstrus per medium jecur transverberat.

Theocritus Idyll. II. 15. de quodam amatore agens:

- - ἔχθισον ἔχων ὑποκάρδιον ἔλκτρον

Κύπριον ἔκ μεγάλας, τό οἱ ἤπατι πᾶζε βέλεμνον.

- - hostile (pellimum) habens sub pectore ulcus

A magna Venere, quod ipsi in jecur impigit jaculum.

§. 5.

Cordi & jecinori non dubitamus adjungere renes, licet optime
sciamus, eos nihil proprie cum sanguine habere negotii, & ad τὰ
σπλάγχνα καὶ ἐξοχὴν considerata non pertinere; locum tamen ha-
bent inter τὰ ἔντερα & ἐγκοιλία, quæ etiam τῶν σπλάγχνων nomine
venire supra vidimus. Cupiditatum vero sedes illis in sacris adscri-
bitur; quamvis apud profanos scriptores vix tale quidquam occurrat.
Nisi forte id velimus adsumere, e nimio rei veneriæ usu oriri re-
num dolores, apud Cœlium Aurelianum Tard. 5. 3. quod ita quidem
interpretamur, renes in exercendis cupiditatibus, præcipue veneriis,
nimium quantum defatigari, indeque morbo nephritico esse subje-
ctos. Quod si vero, ut est apud Lactantium de opificio Dei 14. 1.
*multa sunt in corpore, quorum vim rationemque perspicere nemo,
nisi qui fecit, potest*, certe idem de renum usu possumus adfirmare.
Multi multos ipsis in nostro corpore usus adscripserunt, unum tamen
omiserunt, quem nemo melius scivit, quam qui renes fecit. Aperuit
autem illum Deus nobis in sacris paginis, unde audacter adfirmare
possu-

possumus, cupiditatum quoque sedem esse in renibus. Probamus illud exinde, quia sæpissime cum corde in sacris litteris conjunguntur, quando scilicet Deus *corda & renes scrutari* dicitur Jer. 11. 20: 20. 12. Psalm. 7. 10: 26. 2. Potest nimirum Deus vi omniscientiæ suæ omnem cordis nostri atque renum intentionem pernoscere. Jam vero supra ex §. 3. constat, id ipsum cordi recte adscribi, quapropter id quoque renibus tribuendum, quia eodem sensu cum corde conjunguntur. Reliqua vero loca, in quibus renum mentio fit, optime de desideriis & cupiditatibus explicantur. Sic Jobi 16. 13. יסבו עלי רביו יפלה כליותי ולא יחמרו: *Circumdederunt me magnates ejus, unusquisque eorum transfixit renes meos, & non pepercit.* Heic per transfixionem renum intelligitur depressio voluntatis nostræ, & ejus rei, cujus eramus cupidi. Adeoque Jobus dicit, magnates istos, qui amici ipsius fuere, ei semper fuisse adversos, ita, ut quamcunque rem adpeteret, consequi nunquam potuerit. Eodem fere modo David Psalm. 73. 31. כי יתחמץ רבבי וכליותי אשתונן: *Acerbum mihi est cor meum, & ad renes meos quod adinet, pungor, h. e. male me habet, quod voluntas & cupiditates meæ ita deprimuntur, quibus bonis bene, malis male volebam, ipse quoque licet bonus, pessime à quamplurimis habeor.* Thren. 3. 13. הביא בכליותי בני אשפתו: *adduxit in renes meos filios pharetræ ejus, seu tela immisit in renes meos, h. e. omne quod bene mihi placebat, & ego adpetebam, a me removit, atque sic meæ cupiditati acerbissimum vulnus inflixit.* Porro Jerem. 12. 2. ubi impiorum occurrit descriptio, inter alia hæc habentur: קרוב אתה בפייהם ורחוק מכליותיהם: *propinquus tu (Deus) es in ore ipsorum, sed longinquus a renibus ipsorum, i. e. Impii te quidem ore confitentur, & multa de te loqui solent, cor tamen & desiderium ipsorum a te est remotissimum.* Omniscientiam vero Dei probaturus Davides, etiam illud addit Psalm. 139. 13. כי אתה קנית כליותי: *nam tu possedisti renes meos, tu renes meos habes in tua manu & potestate, adeoque illorum desideria exactissime potes cognoscere.* Digna sunt, quæ adducantur, verba Arnobii in h. l. *Cum ergo dicit pœnitens Deo: Quoniam tu possedisti renes meos, dicit ei: Quia ita tibi in me nihil occultum est, ut non solum cogitata, quæ sunt in corde, consideres, sed & cogitanda, quæ sunt in renibus,*

bus, cernas tu, Domine. Ex quibus locis lucem quoque adfundere possumus Psalmo 16. 7. Loquitur in eo David sub persona Messiae, & postquam v. 6. agnoverat benignitatem Dei, quæ ipsi optime prospexerit, v. 7. addit, se illum propterea laudare, eamque solam esse totius vitæ suæ intentionem, quam ipse etiam apud se noctu solus jacens sæpissime secum revolvat, & vehementer cupiat. Verba sunt: אֲבָרַךְ אֶת יְהוָה אֲשֶׁר יַעֲצֵנִי אֵף לַיְלֹת יִסְרוּנִי כְלֵוֹתַי: *Benedicam Domino, qui (bene) consuluit mihi, etiam in noctibus (hoc ipsum) docent me renes mei.* Nimirum si quis volet scire, cui potissimum rei sit intentus, ille adtendat cogitationibus & desideriis, quæ ipsi noctu in cubili suo jacenti surgere solent, tunc certe omnem sui animi intentionem facile poterit experiri. Quum ergo Davidis, & Messiae etiam, unica intentio hæc esset, ut laudarent atque celebrarent nomen Dei, nihil quoque noctu meditationes & desideria, quorum in renibus sedes est, aliud ipsis suggerere poterant. Id ipsum, quod jam proposuimus, calculo suo quoque comprobat Vir Celeberrimus Jean la Placette dans la morale chretienne 3. traitté, chap. 12. p. 330. *David assure dans un de ses Pseaumes, que ses reins l' instruisent pendant la nuit, ce qui selon tous les Interpretes veut dire, que les pensées, qu'il roule dans son esprit pendant, qu'il est couché dans son lit, lui decouvrent les verites, qui sont les regles de sa conduite.* In ultimis saltem verbis aliquid est, in quo mihi rem non satis adcurate inspexisse videtur. Dicit enim Davidi noctu ea incidisse, quæ sui erant officii, quum tamen significationi renum propius sit, ea ipsius meditationibus incidere, quæ ipse valde adpetat. Nec abludunt Judæi in Pirke R. Elieser, Breschit Rabba sect. 61. & Midrasch Tehillim ad Psalm. 1. 2. quem ipsi de Abrahamo explicant, & ad verba: & in lege ejus meditatus est die ac nocte, ita scribunt: אֲבָרַךְ לַיְלָה לְמַדּוֹ וְרַב לַיְלָה הָיָה לוֹ מֵהֵיכָן הָיָה לְמַד תּוֹרָה. אֵלֶּיךָ זִמְנָן לֹא הִבְרָא שְׁתֵּי כְלֵוֹתָיו כְּמִין שְׁנַי רַבְנִין וְהָיוּ נוֹבְעוֹת וּמְלַמְּדוֹת אוֹתוֹ: *Pater ipsum non informavit, neque præceptorem habuit, unde ergo didicit legem? R. posuit ipsi Deus duos renes tanquam duos doctores, qui ipsum in sapientia erudierunt, & hoc est, quod scriptum est; Laudabo Deum &c.*

Nos

Nos licet non omnia admittamus, quæ h. l. ab iis prolata sunt, ita tamen mentem eorum explicare possumus, Abrahamum, posteaquam primum Deus ipsi voluntatem suam revelarat, magno ejus desiderio flagrasse, omnemque cordis ejus intentionem eo tendisse, ut eam peteret, ac ruminaretur. Qua ex re etiam noctu id ipsum, quotiescunque insomnes noctes duceret, fecisse, atque eo ipso satis ostendisse, quænam fuerit maxima animi sui intentio. Ut autem omnis desiderii, sic præcipue voluptatis sedem in iisdem conlocarunt quidam ex Patribus. Hilarius in Psalm. 138. p. 361. *in renibus voluptatis est caussa.* Radulphus Ardens Dom. XVIII. post Trinit. p. 818. *Aliis castitatem præcipimus, & nos renibus indulgemus.*

§. 6.

Ex his ergo constat, quantum ad adfectus viscera conferant. Quotiescunque vero moventur in nobis adfectus, tunc semper observabimus aliquem in visceribus motum, qui in gaudio, metu, ira & misericordia locum habet. Sic cordi in gaudio palpitatio adscribitur, apud Plautum Captiv. 3. 4. 103. ubi Tyndarus cor suum objurgat:

Quin quiescis directum cor meum! i, ac suspende te:

Tu assultas, ego miser vix adsto præ formidine.

confer Mureti varias Lektion. 19. 9. Idem cor in maximo & vehementissimo metu salire ac palpitare videtur, quo respicit Eustathius de Ismenia & Ismenes amoribus l. 3. pag. 69. συναπέπτη δέ μοι καὶ ὁ ὑπὲρ εὐθὺς, καὶ τεθορυβημένον ὅλον ἀνεκάρθησα τῆς φρωμῆς, καὶ ἤμην ὅλον ἐξεσηκῶς, ὅλον ὅλον κατὰ νῆν ἐλίττων τὸν ὄνειρον, Πυκνὸν κατεπάλλετό μοι τὸ περικάρδιον, καὶ τὸ ἄσθμα ἐπέιχετο, i. e. hoc ipso temporis articulo quieti revulsus turbatusque, immo extra mentis terminum positus, super lectulum sedi animo insomnium revolvens. Saliebat crebro trepidum cor, maximaque spirandi difficultate laborabat. Plura si quis desideret, quæ huc faciunt, adeat Plautum in Epidic. 4. 1. 3. & in Milite glorios. 4. 2. 96. Taubmannum ad Aulular. 4. 3. 3. & Lipsium Antiqu. Lektion. 5. 15. Nec sunt hinc aliena, quæ de Arato apud Plutarchum in ejus vita p. 1040. enarrantur. Quod vero in misericordia etiam viscera commoveantur, ostendit locus elegantissimus Genes. 43. 30. ubi

de Josepho ; & festinavit Joseph , כי נכמרו רחמיו , quia aestuabant viscera ejus erga fratrem suum : quæ verba non minus eleganter interpretatus est Onkelos : ארי אתגוללו רחמיהי , quoniam conversa sunt viscera ejus. Similia occurrunt in Traditione ex domo sive schola Eliæ profecta, quæ occurrit in Jalkut ad Genes. 28. II. fol. 35. 1. Verba ejus latine saltem proferemus : Postquam venditus est Josephus , per integros XXII. annos ploravit (Jacobus) dicens : Ve mihi, forte ego male egi, quod duas sororos duxi, aut ex divitiis Labanis vel Sichemitarum quedam in meos usus converti, adeoque fœdus illud, quod Deus mecum pepigit, irritum est. מיד נתגוללו רחמיו של הברך . Statim in gyrum conversa sunt viscera Dei Optim. Maxim. &c. Quo quid ad exprimendam misericordiam summam significantius dici possit certe non video. Apud Hoseam II. 8. ipse Deus viscera sua nobis ostendit, quando ait, se posse quidem populum Israëliticum ob peccata vastare sicut Adama & Zeboim : verum נהפך עלי לבי יחד נכמרו נחומי , & efferbuerunt miserationes mee. Kimchi eumque secutus R. ben Melech vocem נכמרו interpretatur נתגוללו circumvolutæ sunt, unde necesse est, ut ex ipsorum sententia נחומי sint σπλόγγυα οϊκτισμῶν, quæ verba, ut infra videbimus, aliquoties in N. T. occurrunt.

§. 7.

Quum vero omnis motio calorem secum habeat, in eaque sanguis circa cor velut igne supposito ebulliat, hinc quoque factum est, ut ignis, ardor, & fax, amori, iræ, aliisque vehementioribus adfectibus adscriberentur. Multos hujus rei idoneos testes possumus citare; sed quia res ubivis fere obvia est, paucis nos expediemus. Apud Æschylum in Agamemn. v. 1265. Casandra ait:

οἶον τὸ πῦρ ἐπέρχεται δὲ μοι.

i. e. qualis calor corpus meum invadit. Confer eund. in Agamemn. v. 487. & in Choëph. v. 270. Callimachus hymn. in Apoll. v. 49. de Phœbo,

ὑπ' ἔρωτι κεκαυμένῳ Ἀδμήτοιο.

i. e. amore inflammatus Admeti. Idem Epigramm. 45. 5. ibi Bentlejus.

lejus. Plura in hanc sententiam Theocritus Idyll. II. 52. Eustathius de Ismenia & Ismenes amoribus l. 2. p. 62. l. 3. p. 70, 97. l. 5. p. 189. l. 7. p. 266. l. 10. p. 390. & alibi. Ex latinis Apulejus Metamorph. l. 2. p. 25. l. 10. p. 210 & 211. ibi Jo. Pricæus. Val. Flaccus Argonaut. 1. 748: 3. 664. ibi Lamp. Alardus & Jo. Weitzius. Prudentius Hamartig. v. 118. & Casp. Barthius ad Statii Theb. 2. 411. Huc applicari potest ex sacra pagina vox *πυρῶδαι*, quæ de impetuoso cordis adfectu & generositate adhibetur 2. Macc. 14. 45: 4. 38: 10. 35. & in novo foedere hæc ipsa vox incendia carnis libidinosæ designat. Sic enim legimus 1. Corinth. 7. 9: *κρείσσον γὰρ ἐστὶ γαμήσαι, ἢ πυρῶδαι*: *melius est nubere quam uri*. v. Dan. Fesselius Advers. sacr. 2. 22. & Warlitzius de modestia scripturæ in rebus verecundis p. 84, 85. Mentio quoque heic facienda radicis כמר, quæ vox cum רחמים constructa in sacris litteris misericordiam denotat. Duo exempla jam §. 6. sunt adducta, tertium occurrit 1. Reg. 3. 26. ubi de muliere sermo est, de cujus infante vivo lis erat coram Rege Salomone. Noluit illa concedere, ut mortuus pariter atque vivus infans in partes æquales divideretur, addita causa כי נכמרו: *quoniam incaluerunt viscera ejus erga filium suum*. Ut vero mentem nostram de hujus vocis significatione aperiamus, tria notat, quæ ob vicinitatem suam sunt conjuncta. Primo quidem *moveri*, quo spectant ea, quæ supra §. 6. e Rabinis adducta sunt, quibus addatur Targum Jonathan ad Hoseæ II. 8. Quum vero motioni, ut jam dictum est, adsit calor, hinc etiam est 2) *incalescere*, & eo respexerunt Rasche, Aben Ezra & Kimchius ad citatum Hoseæ locum, quem omnes interpretantur per נתחממו vel יקררו *incaluerunt, exarserunt*, addit quoque Rasche esse לשון ארמי *significationem chaldaicam*, cujus exempla evolvantur apud Buxtorfium in Lexico Chaldæo - Talm. Ut plurimum autem, quæ calida sunt, atrum colorem habent, inde 3) est *atrum esse*, quo pertinet locus Thren. 5. 10. עורינו כתנור נכמרו. *pelles nostræ sicut furnus atræ factæ sunt*. Inde & כמרים *sacerdotes*, a plebisque vertuntur *pullati, atrati*.

§. 8.

Omnes istas motiones in visceribus nostris contingentes quando Hebræi describere volunt, utuntur verbo אהב, quod de amore summo solent adhibere. Coincidit illa cum voce אהב *uterus*. Radix ergo אהב ex hoc ipso fonte duas habet significationes *amare, & misereri*. Prior est communissima, quamvis tum Lexica, tum nos etiam in expositione Hebraicorum Bibliorum sæpissime posteriorem ex consuetudine πατροπαράδοτω soleamus adhibere. Usurpatur autem hæc vox de amore significantissimo, qualis est patrum erga liberos, & Dei erga omnes pios. Nos plura loca in hanc rem possemus adducere, sed ea suppeditare potest Concordantiarum Buxtorfianarum inspectio. Non possumus tamen non unum saltem locum producere, qui magna admodum rerum pondera secum habet. Is exstat Psalmo 103. 13. אהב אב אהב בניו: *Quemadmodum ex intimis & totis visceribus ardet pater erga filios suos, sic & Deus erga eos, qui se timent.* Illi certe qui nondum patres sunt, non intelligunt, quid sit illud אהב אב אהב בניו, ex iis tamen, quæ præcesserunt, aliquam hujus rei ideam nobis formare possumus. Dei vero cor inspicere, & viscera misericordiæ quis perferuari audeat, nam τὸ ἔλεος αὐτοῦ (רחמים) εἰς γενεὰς γενεῶν τοῖς φοβουμένοις αὐτόν. Lucæ 1. 50. Chaldæi porro & Talmudistæ, quibus in usu est Deum adpellare variis nominibus ex adtributis ipsius petitis, sæpissime ipsum vocant רחמן h. e. *misericordem, gratia & amore erga nos ardentem.*

§. 9.

Vox autem σπλάγχνα in significatione amoris vel misericordiæ, frequens quoque est in Novo Testamento, adhibeturque partim nuda, partim cum adjectione ἐλέος vel οἰκτιρῶν. Sic Paulus ad Philemonem v. 7. Χαρὰν γὰρ ἔχομεν πολλὴν καὶ παράκλησιν ἐπὶ τῇ ἀγάπῃ σου, ὅτι τὰ σπλάγχνα τῶν ἁγίων ἀναπέπαιται διὰ σοῦ, ἀδελφε. i. e. *gaudemus autem maxime, & solatio sublevamur tuo amore, quod viscera, hoc est corda sanctorum per te, frater, refecta sint.* Ibidem v. 12. legimus: Σὺ δὲ αὐτόν, τέλει, τὰ ἐμὰ σπλάγ-

σπλάγχνα, προσλαβῆ, i. e. *tu autem illum, hoc est, mea viscera, recipe.* In quibus verbis varia potest esse interpretatio. Σπλάγχνα enim & *viscera* aliquando notant eos omnes, quos præ cæteris amamus, quo referendus est Philostratus de vitis Sophistarum 2. 27. de Hippodromo p. 617: Hic enim Hippodromus, cum universa Græcorum turba illum oraret, ut ipse quoque, oratione a Philostrato Lemnio habita, in medium prodiret, ἔκ, inquit, ἐπαποδύσομαι τοῖς ἐμαυτῆ σπλάγχνοις, i. e. *adversus viscera mea ad pugnam me haudquaquam comproam.* Ad quem locum vide Virum Magnificum, Godfr. Olearium, Præceptorem nostrum summopere colendum. Hoc imitantur quoque Latini. Cl. Marius Victor in epistola de perverfis suæ ætatis moribus v. 5.

Hic habitat tuus ille hospes, mea viscera, Thebon.

Salvianus epist. 1. p. 377. ad Massilienses suos scribens, his verbis adolescentem quendam iis commendat: *Suscipite, queso, hunc, ut mea viscera, & quantum in vobis est, vestra.* In quibus verbis manifesta imitatio est Paulli. Et hæc significatio loco præsentis potest applicari. Potest tamen etiam alia hæc locum habere, ubi liberi hac voce designantur, quod non insolens est Græcis pariterque Romanis scriptoribus. Artemidorus Oneirocrit. 1. 46. pag. 40: οἱ παῖδες σπλάγχνα λέγονται ὡς ἐντόδια, i. e. *liberi vocantur viscera velut etiam interanea:* idem ibid. plura. Lactantius 6. 20. 21. *non possunt innocentes existimari, qui viscera sua in prædam canibus obijciunt,* ubi *viscera* notat liberos. Statius Thebaid. 7, 521:

- - *sua credite matri*

Viscera: ubi vide C. Barthium, & Jo. Pricæum ad Paulli loc. cit. Et hæc sententia nostra præsentis in loco confirmari quoque potest ex verbis antecedentibus v. 10. ubi manifeste ait: παρακαλῶ σε περὶ τῆ ἐμῆ τέκνη, ὃν ἐγέννησα ἐν τοῖς δεσμοῖς μου, Ὀνήσιμον. *Adhortor te de filio meo Onesimo, quem in vinculis meis genui.* Aliquando pro summo amore & misericordia sumitur, ut Lucae 1, 78. διὰ σπλάγχνα ἐλέους Θεῆ, *per viscera misericordie Dei,* ubi videtur circumscribere vocem ἐλέους, quemadmodum Coloss. 3. 12. vox οἰκτιρμῶν additur, & Philipp. 2. 1. per particulam καὶ connectitur vocabulum οἰκτιρμοί. Hic vero significatus vix in profanis græcorum scriptis occur-

occur-

occurreret, latinis est paullo frequentior. Statius Silv. 3. 5. 28. ad Clau-
diam uxorem:

ter me nitidas Albana ferentem

Dona comas, sanctoque indutum Caesaris auro

Visceribus complexa tuis:

ubi *viscera* notant intimum adfectum, quod notat Barthius ad h. l.
& ad Thebaid 9. 712. Paullinus Petrocorius de vita Martini 4. 489.
de Ecclesia Dei:

Sponsa Dei totum rapiens ad viscera mundum.

Joannes Saresberienſis Policr. 8. 13. pag. 523. *Effundit quidem in
hospites viscera sua, sed memor officii, si discretus est, ad turpia non
compellit.* Idem 8. 15. pag. 533. *liberalitas effundit viscera, id est,
proprium largitur affectum.* Adde Sulpicium Severum epist. 3. 11. &
quæ Barthius notavit ad Gul. Britonem 5. 124. & 12. 338. Qui ergo
misericordiam aliis & amorem libens exhibet, εὐσπλαγχνῶς dicitur
1. Petr. 3. 8. Eph. 4. 32. Contrarium vero est κλείειν τὰ σπλάγχνα,
cludere viscera, quod de iis, qui nullam plane aliis exhibent mise-
ricordiam, adhibetur 1. Joann. 3. 18.

§. 10.

Restat ergo, ut paucis jam emphasin nostræ vocis indicemus,
quam Marci 8. 3. & alibi occurrentem observamus. Verba apud
Marcum sunt: σπλάγχνίζομαι ἐπὶ τὸν ὄχλον. Vox vero ista em-
phatice hoc modo circumſcribitur: *Cor meum ardet, & omnia vi-
scera mea commoventur: sanguis fervet, & tota animi mei inten-
tione feror, ut miseriam populi esurientis respiciam. Nec pater,
nec mater in filium, nec frater erga fratrem tanto adfectus esse
potest amore, quanto ego illos prosequor, qui, ut verbum meum au-
dient, famis quoque periculum subire non recusarunt.*

COROLLARIA

1. Χρίσμα 1. Joann. 2. 20. non est unctio, sed unguentum.

2. Ibidem v. 18. ἐσχάτη ὥρα notat tempora periculosa.

⋆):o:(⋆

solle diss. A. 107, misc. 27